

Використання ресурсів підприємств в екстремальних умовах

*Гончар Михайло Федорович¹, Гавран Володимир Ярославович²,
Онушканич Ярослав Васильович³*

Опубліковано	Секція	УДК
08.11.2023	Економіка	658.5:005.932

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10081884>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Правильне використання ресурсів на підприємствах є одним із ключових факторів їх стійкості та здатності пережити екстремальні умови. В основі цього лежить низка принципів та стратегій. Ефективне управління ресурсами дозволяє оптимізувати витрати, що критично за умов фінансових потрясінь. Компанії, які вміють максимізувати результат з мінімальними вкладеннями, можуть зберегти достатній рівень ліквідності підтримки операцій навіть за скорочення доходів. Метою дослідження є характеристика особливостей використання ресурсів підприємств в екстремальних умовах. Доведено, що найголовніше значення у виробничому процесі грає підвищення ефективності використання ресурсів підприємства оскільки вони у собівартості продукції становлять більшість і навіть мінімальне зменшення в процесі виробництва кожної одиниці виробленої продукції загалом підприємству дає значний ефект. Визначено, що екстремальні умови, високий ступінь ізоляції, обмежений доступ до ресурсів, підвищений ризик для здоров'я та безпеки персоналу, а також потенційний вплив на навколишнє середовище та місцеві екосистеми – все це потребує принципово іншого підходу до управління та логістики. Сформовано схему використання ресурсів підприємства. Представлено основні проблеми при використанні ресурсів підприємства в екстремальних умовах. Охарактеризовано понятійно-категоріальний апарат основних термінів. Визначено, що в екстремальних умовах підприємство має бути підготовлене до раптових збоїв у постачанні, перебоїв в енергопостачанні та інших непередбачених обставин. Встановлено, що це досягається за рахунок створення резервних запасів, розробки альтернативних шляхів постачання та застосування технологій, що дозволяють скоротити залежність від зовнішніх постачальників. Визначено, що стійкість підприємства також забезпечується за рахунок інвестицій в інновації та технології, що дозволяє підвищувати ефективність та знижувати витрати, а також відкривати нові напрямки діяльності, що робить компанію менш уразливою перед екстремальними умовами.

¹доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка», 79013, м. Львів, вулиця Степана Бандери, 12, <https://orcid.org/0000-0001-6682-8044>

²кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедра менеджменту організацій, Національний університет «Львівська політехніка», 79013, м. Львів, вулиця Степана Бандери, 12, <https://orcid.org/0000-0002-6833-941X>

³аспірант кафедри менеджменту організацій, Національний університет «Львівська політехніка», 79013, м. Львів, вулиця Степана Бандери,12

Ключові слова: ресурси, використання ресурсів, управління ресурсами, екстремальні умови, діяльність підприємств

Use of enterprise resources in extreme conditions

Abstract. Proper use of resources in enterprises is one of the key factors for resilience and the ability to survive extreme conditions. This is based on a number of principles and strategies. Effective resource management allows you to optimize costs, which is critical in times of financial turmoil. Companies that can maximize results with minimal investments can maintain sufficient liquidity to support operations even as revenue declines. The purpose of the study is to outline the characteristics of the use of company resources in extreme conditions. It has been proven that the most important thing in the production process is to increase the efficiency of use of enterprise resources because they make up the majority of the cost of production and even a minimal reduction in the production process of each unit of production for the entire enterprise has a significant effect. It has been determined that extreme conditions, high levels of isolation, limited access to resources, increased risk to personnel health and safety, and potential impacts on the environment and local ecosystems all require a different approach to management and logistics. A scheme for using enterprise resources has been formed. The main problems when using enterprise resources in extreme conditions are presented. The conceptual and categorical apparatus of basic terms is characterized. It has been determined that in extreme conditions the enterprise must be prepared for sudden supply disruptions, power outages and other unforeseen circumstances. It has been established that this is achieved through the creation of reserve stocks, the development of alternative supply routes and the use of technologies to reduce dependence on external suppliers. It was determined that the sustainability of the enterprise is also ensured by investments in innovation and technology, which allows to increase efficiency and reduce costs, as well as to open new areas of activity, which makes the company less vulnerable to extreme conditions.

Keywords: resources, resource use, resource management, extreme conditions, enterprise activities.

Вступ

Постановка проблеми. На даний момент у сучасних економічних умовах особливо жорстко стоїть питання раціонального використання ресурсів. Оскільки екстремальні умови функціонування більшості соціально-економічних систем України це не новина. Вітчизняні підприємства України перебувають зараз у складному становищі. Це відбувається через те, що український ринок наповнений і іноземною продукцією дешевої якості та низької ціни і постійно під загрозами внаслідок війни. Найголовніше значення у виробничому процесі грає підвищення ефективності використання ресурсів підприємства оскільки вони у собівартості продукції становлять більшість і навіть мінімальне зменшення в процесі виробництва кожної одиниці виробленої продукції загалом підприємству дає значний ефект. Тому значну увагу приділяється підвищенню виходу готової продукції з одиниці сировини, зменшенню норм витрати матеріалів на одиницю продукції, скорочення відходів та втрат сировини та матеріалів, удосконаленню системи матеріального заохочення робітників за покращення використання сировини та матеріалів, забезпечення фізичної й економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми використання ресурсів сучасних підприємств розкривалися в працях З. Варналій, С. Васильчак, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, В. Геєць, З. Герасимчук, Л. Гнилицька, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, С. Кавун, Г. Козаченко, М. Криштанович та інші. Однак ряд теорії і концепцій що стосується специфіки діяльності підприємств в екстремальних умовах,

досі залишаються не розкритими в повній мірі, що і зумовило вибір даної тематики і її сучасну актуальність.

Метою дослідження є характеристика особливостей використання ресурсів підприємств в екстремальних умовах.

Результати

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що в екстремальних умовах, де кожний аспект ресурсного забезпечення та його використання ускладнені нестандартними параметрами навколишнього середовища, керівники підприємств стикаються з низкою серйозних викликів, що диктуються передусім унікальним поєднанням зовнішніх факторів. Екстремальні умови, високий ступінь ізоляції, обмежений доступ до ресурсів, підвищений ризик для здоров'я та безпеки персоналу, а також потенційний вплив на навколишнє середовище та місцеві екосистеми – все це потребує принципово іншого підходу до управління та логістики. Особливо, коли мова йде про воєнний стан в якому перебуває наша країна. Окрім цього, мінливість екстремальних умов накладає необхідність гнучкого та передбачуваного планування, враховуючи різкі коливання доступності та потреби в ресурсах [1-3]. Керівники підприємств України змушені спиратися на детальні ризикові аналізи та стратегічне запасання ресурсами, що веде до збільшення витрат та складності самої системи управління запасами. Узагальнюючи [4-10] представимо понятійно-категоріальний апарат основних термінів (рис.1).

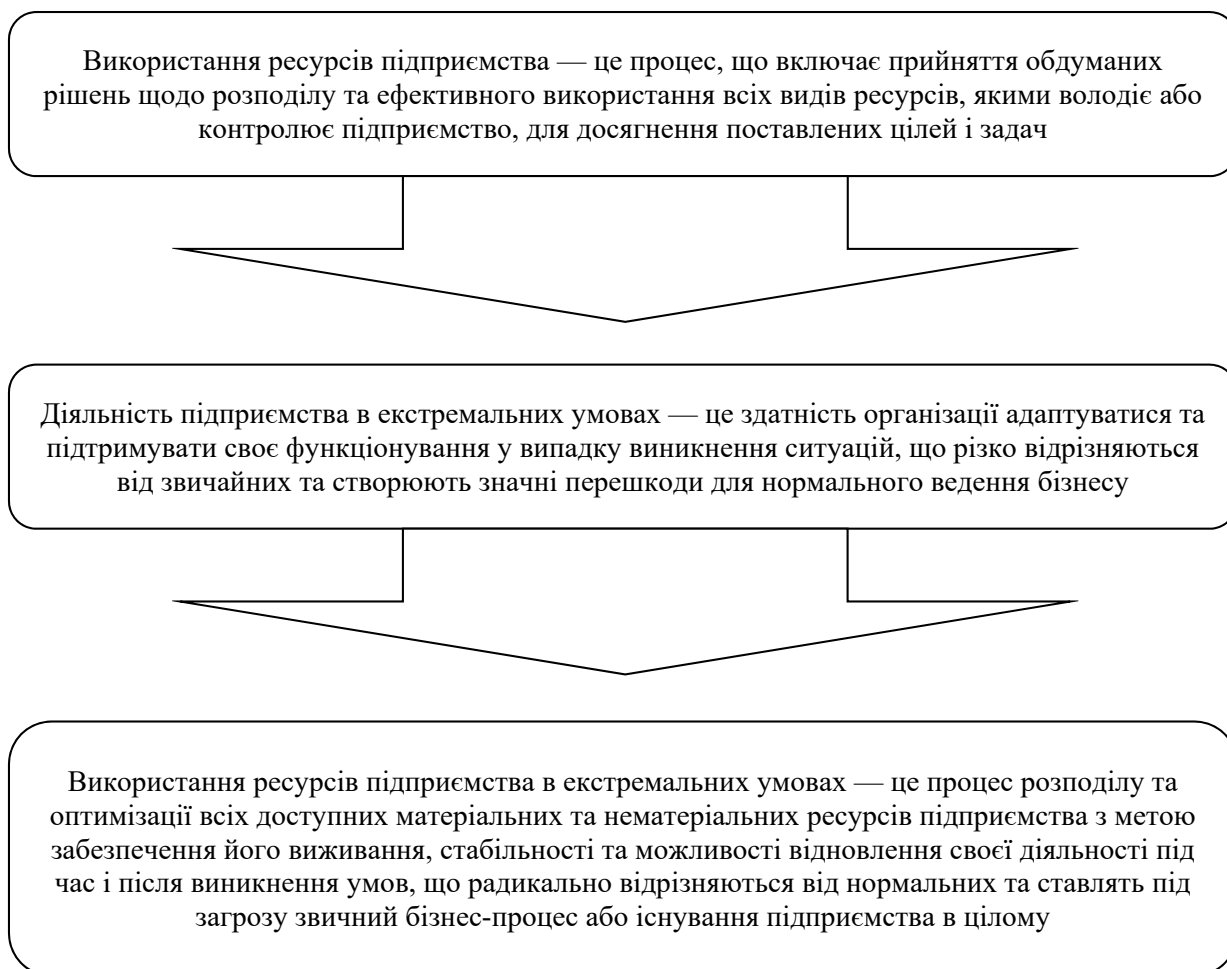

Рис.1. Понятійно-категоріальний апарат основних термінів

Зупинимось на воєнному стані детальніше. У контексті військових дій, що відбуваються в нашій країні внаслідок дій російської федерації, експлуатація ресурсів в екстремальних умовах набуває додаткових проблем. Основний виклик, що впливає на прийняття управлінського рішення, - це непередбачуваність і проблемність прогнозування, що постійно змінюється, що істотно посилює вже складні умови екстремальних середовищ. Складність управління ресурсами посилюється необхідністю ведення постійного моніторингу за змінами безпеки як фізичної, так і інформаційної.

Оптимізація використання ресурсів на підприємстві в умовах екстремальних викликів вимагає гнучкого і динамічного підходу до управління. Основою такої оптимізації є вміння швидко адаптуватися до змінюваних умов та прогнозувати можливі ризики. Це означає, що підприємству потрібно встановити механізми для неперервного моніторингу зовнішнього середовища, а також мати здатність до оперативного перегляду своїх стратегій та процесів. Слід зазначити, що стратегічне планування та прогнозування допомагають підприємству визначити, які ресурси можуть бути вразливими в екстремальних умовах та розробити план дій для їх захисту чи заміщення. Це може передбачати розробку альтернативних сценаріїв використання ресурсів, розгляд можливостей для диверсифікації постачальників і розширення ресурсної бази.

Окрім цього, слід також наголосити і на тому, що військові дії супроводжуються підвищеним ризиком пошкодження інфраструктури, що може призвести до раптових перебоїв з електропостачанням, транспортними та логістичними мережами (що було в Україні минулого року зимою). Це, у свою чергу, вимагає від керівництва підприємств реалізацію комплексних планів підтримки операційної незалежності та розробки альтернативних шляхів доставки ресурсів. При цьому, фінансова нестабільність та ризик переривання фінансових потоків — ще один істотний аспект, адже в умовах війни банківська система може функціонувати з перебоями, а доступ до кредитів та інвестицій стає утрудненим. Це загострює проблему ліквідності та може призвести до необхідності екстреного перегляду бюджетів та пріоритетів. Представимо схему використання ресурсів підприємства в екстремальних умовах (рис.2).

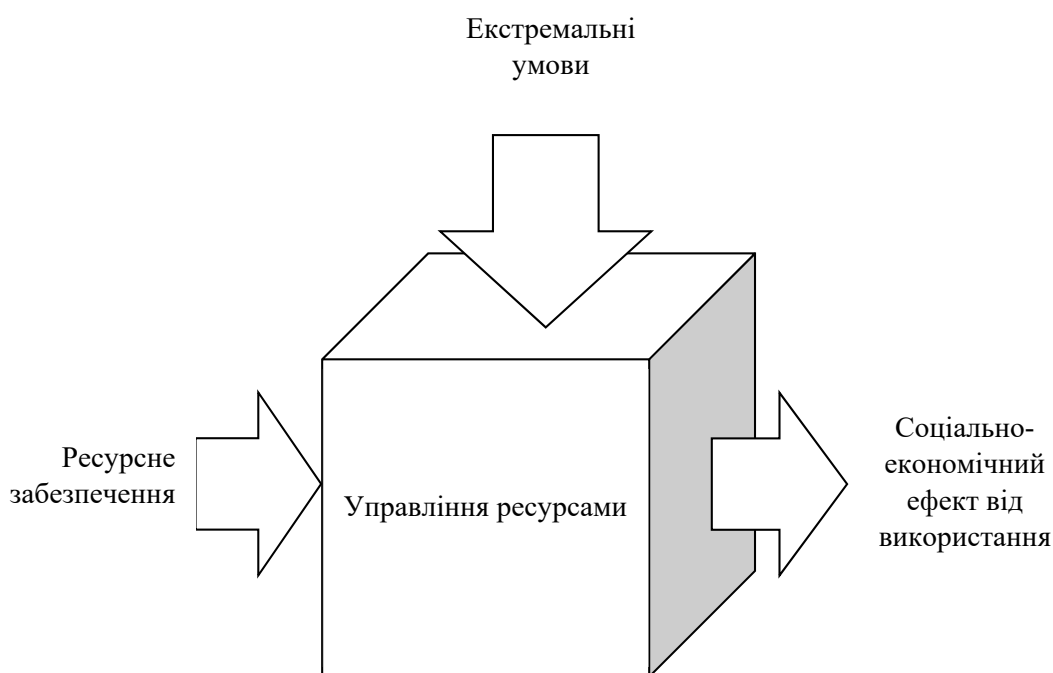

Рис.2. Схема використання ресурсів підприємства в екстремальних умовах

Наголосимо, що у разі екстремальних подій, використання ресурсів підприємством набуває особливі риси, які мають на увазі комплексний і багаторівневий підхід до самої системи управління як такої. Його можна охарактеризувати як глибока інтеграційна система раннього реагування на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів, що дозволяє підприємству адаптуватися до екстремальних умов із мінімальними втратами. Насамперед це означає міцний зв'язок між стратегічним плануванням та тактичним управлінням ресурсами, що забезпечується системами моніторингу та аналітики, здатними в режимі реального часу відстежувати параметри довілля та стан ресурсів. Виокремимо сучасні проблеми при використанні ресурсів підприємства в екстремальних умовах (рис.3).

Рис.3. Сучасні проблеми при використанні ресурсів підприємства в екстремальних умовах

Керівництво підприємства, володіючи даними про поточний стан ресурсів та можливі сценарії розвитку ситуації, може оперативно коригувати виробничі плани, мінімізуючи ризики та оптимізуючи витрату ресурсів. Визначимо основні цілі системи використання ресурсів підприємства в екстремальних умовах:

1. Забезпечення стійкості. Система має бути здатна протистояти потрясінням та стресам, зберігаючи свої основні функції, незважаючи на збої.
2. Забезпечення адаптивності. Спроможність швидко та ефективно пристосовуватися до нових умов та викликів.
3. Забезпечення резервів. Критично важливі ресурси, функції та компоненти повинні мати резервні копії, щоб запобігти повному збою системи у разі відмови компонента.
4. Забезпечення оперативного реагування. Швидка та ефективна мобілізація ресурсів у разі раптових змін або надзвичайних ситуацій.
5. Забезпечення безпеки. Захист персоналу та активів від шкоди є пріоритетом, особливо в екстремальних умовах, які можуть створювати нові або підвищені ризики.

Зазначимо також, що важливою характеристикою процесу використання ресурсів є його стійкість і резистентність. В екстремальних умовах підприємство має бути підготовлене до раптових збоїв у постачанні, перебоїв в енергопостачанні та інших непередбачених обставин. Це досягається за рахунок створення резервних запасів, розробки альтернативних шляхів постачання та застосування технологій, що дозволяють скоротити залежність від зовнішніх постачальників. Окрім цього, використання ресурсів повинно включати суворий контроль якості та безпеки, що особливо критично в умовах, коли зовнішнє середовище може негативно позначитися на стані сировини та матеріалів. Це може бути реалізовано за допомогою впровадження передових систем управління якістю та стандартів безпеки.

Висновки

Складність проблеми раціонального використання ресурсів в екстремальних умовах підтверджується багатьма вченими. У зв'язку з цим існує необхідність у зміщенні акценту з аналізу окремих елементів раціонального використання ресурсів вивчення зв'язків і відносин цих елементів, тобто. застосування системного підходу. Однак реальних кроків у цьому напрямку не було зроблено. Іншими словами, дії будуть вважатися ефективними, якщо при цьому підприємство отримує максимальний економічний результат за найменших витрат; дії можна вважати раціональними, якщо організація досягає своїх цілей або наближається до них, використовуючи при цьому обґрунтовану оптимальну кількість ресурсів. Але це вкрай проблематично в екстремальних умовах.

Правомірно вважати раціональне споживання ресурсів категорією, що характеризує оптимальність процесу використання ресурсів у межах, визначених дійсними потребами у яких. Таким чином, споживання можна вважати раціональним у тому випадку, якщо воно здійснюється відповідно до рівня дійсних потреб. Ми вважаємо, що ефективне використання ресурсів – це поєднання різних видів ресурсів у процесі постачання, виробництва та збуту, у якому досягаються мети організації (виробництва) при найбільшому економічному ефекті, соціальному та інших видах ефектів саме в екстремальних умовах. За такого підходу, дотримуватиметься принцип найповнішого, ефективного використання ресурсів при мінімізації їх кількісного складу і при дуже проблемних умовах функціонування.

Список використаних джерел

1. Nikonenko, U., Hanushchyn, S., Boikivska, G., Andriichuk, Y., & Kokhan, V. Influence of world commodity prices on the dynamics of income of exporting countries of natural resources under globalization. *Business: Theory and Practice*, 21(1), 2020, 440-451.
2. Arezki, R., & Nabl, M. K. Natural resources, volatility, and inclusive growth: perspectives from the Middle East and North Africa. *IMF Working Paper 12/111*, 2012 (25 p.).
3. Nikonenko, U. Resource-dependent economy: conceptualization of the problem. *Svit Finansiv*, 1, 2014, 99–105.
4. Manuti, de Palma, P. D. Why human capital is important for organizations: people come first (1st ed.), 2014, (p. 198). Palgrave Macmillan: London, UK.
5. Perez Forero, F., & Servan, S. The dynamic response of the current account to commodity prices shocks in mining and non-mining exporting economies. Working Paper. *Serie de Documentos de Trabajo*. 2016, № 2016-012 (25 p.).
6. Rosser, A. The political economy of the resource curse: a literature survey. *IDS Working Paper*, 2006, 268 (34 p.).
7. Islami, X., Topuzovska Latkovikj, M., Drakulevski, L., & Borota Popovska, M. Does differentiation strategy model matter? Designation of organizational performance using differentiation strategy instruments – an empirical analysis. *Business: Theory and Practice*, 21(1), 2020, 158-177.
8. Rushchyshyn, N., Medynska, T., Nikonenko, U., Kostak, Z., & Ivanova, R. Regulatory and legal component in ensuring state's financial security. *Business: Theory and Practice*, 22(2), 2021, 232-240.
9. Bazilyuk, Ya. B. Organizational mechanisms to reduce threats to economic security in connection with the introduction of measures to prevent the spread of COVID-19 diseases in Ukraine. National Institute for Strategic Research, 2020
10. Dmytrenko, Ye. Place and role of financial and legal responsibility in the mechanism of legal support of Ukraine's financial security. *Finance Law*, 4(18), 2011, 112–119.